

право на продаж частки товариства попередньому учаснику, обмежується обов'язком запропонувати частку дійсному учаснику, який має переважне право на таку купівлю. У випадку, коли частка була предметом кількох послідовних правочинів, тобто кілька разів відчужувалася, порушуючи переважне право учасника, учасник чие переважне право було порушене, може вимагати переведення прав за останнім договором [3].

Вбачається, що з метою ефективного захисту прав та інтересів товариства у випадку реалізації частки у виконавчому провадженні, доцільно надати переважне право на її придбання також товариство. Зазначене право може бути реалізовано у випадку відмови інших учасників товариства від реалізації переважного права на придбання частки.

Література:

1. Цікало В. Засада пропорційності здійснення переважного права учасників товариства на придбання частки (її частини) іншого учасника. *Juris Europensis Scientiac*. 2023. Вип.1. С.42-46.
2. Постанова КГС ВС від 14 червня 2022 р. у справі № 904/4790/20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104747629>
3. Постанова Верховного Суду від 02 жовтня 2025 року Справа № 910/5625/23. <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=130881134>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-63>

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ АДВОКАТУРИ В СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Лукашук Андрій Володимирович

здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

Інституційні засади участі адвокатури в системі безоплатної правової допомоги (БПД) в Україні ґрунтуються на поєднанні державного регулювання (через систему центрів БПД) та принципів незалежності адвокатури. Адвокати забезпечують надання професійної правничої допомоги (як вторинної БПД) особам, які мають право на неї за законом. До інституційних засад участі адвокатури в системі БПД можна віднести: 1) законодавча основа діяльності - Конституція України, якою

в статті 131-2 гарантується незалежність адвокатури та надання професійної допомоги, Закон України «Про безоплатну правничу допомогу», який визначає організаційно-правові основи діяльності адвоката в наданні БПД, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який визначає загальні засади діяльності адвоката; 2) організаційні засади участі адвокатів - адвокати залучаються до системи БПД (переважно вторинної - захист, представництво) через контрактну або договірну основу, їх діяльність координується Координаційним центром з надання правової допомоги, організаційне забезпечення їх діяльності здійснюють Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги (БВПД) - здійснюють відбір адвокатів, розподіл справ (призначення адвоката) та приймають акти наданої допомоги; 3) функціональні засади, які включають завдання, повноваження та гарантії адвокатської діяльності щодо надання БПД, оплату праці, забезпечення адвокатської таємниці; 4) забезпечення моніторингу та якості діяльності - контроль за дотриманням стандартів надання БВПД, оцінка роботи адвокатів, прийняття актів реагування у випадку порушення діяльності; 5) організація адвокатського самоврядування - Національна асоціація адвокатів України (НААУ) відіграє важливу роль у забезпеченні дотримання гарантій незалежності адвокатів, які працюють у системі БПД, а також бере участь у розробці стандартів якості надання БПД.

Аналіз законодавства дає можливість визначити систему нормативно-правових актів, які складають основу діяльності адвоката у сфері надання БПД, до них слід віднести: 1) Конституцію України, в статті 131-2 якої гарантується незалежність адвокатури при наданні професійної правничої» [1]; 2) Закон України «Про безоплатну правової допомоги» від 08 липня 2011 року, який визначає місце адвокатів в системі суб'єктів надання БПД, право на надання БВПД адвокатам, включеним до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу, права та обов'язки адвокатів щодо надання БВПД [2]; 3) Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року, в якому визначено види адвокатської діяльності спрямовані на надання БПД, професійні обов'язки адвоката щодо її надання, гарантії адвокатської діяльності в тому числі щодо отримання оплати послуг з надання БПД, порядок заключення договору на надання БПД та форми, методи та засоби діяльності спрямованої на надання БПД [3]; 4) Порядок залучення органами місцевого самоврядування адвокатів та інших фахівців у відповідній галузі права до надання безоплатної первинної правничої допомоги затверджується Кабінетом Міністрів України [] та іншими НПА.

Адвокати є ключовими суб'єктами надання другого рівня безоплатної правничої допомоги в Україні – безоплатної вторинної правничої допомоги (БВПД), що включає захист від обвинувачення,

представництво інтересів у судах та складення процесуальних документів. Особливості реалізації їх адміністративно-правового статусу у системі надання БПД полягають в наступному: адвокати залучаються до системи для захисту прав громадян, у тих випадках коли є потреба у захисті прав та інтересів особи, яка не може дозволити собі приватного захисника з урахуванням її соціального статусу, або коли така правова допомога надається державою у випадку притягнення особи до юридичної відповідальності з урахуванням підстав, визначених в Законі України «Про безоплатну правничу допомогу»; адвокати не є штатними працівниками центрів БПД, а працюють за контрактом/договором, проходячи конкурсний відбір, що регулюється Порядком та умовами проведення конкурсу з відбору адвокатів, які залучаються для надання безоплатної вторинної правничої допомоги; для надання допомоги адвокати мають бути внесені до спеціального Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу за їх згодою; залучаються здебільшого для захисту затриманих осіб, представництво інтересів у цивільних, адміністративних справах, а також надання захисту в окремих справах про адміністративні правопорушення; після виконання доручення центрів БПД адвокати звітують про виконану роботу та отримують оплату за рахунок Державного бюджету України.

Основними проблемами залучення адвокатів до надання безоплатної правничої допомоги є: 1) фінансові проблеми (оплата праці) - розмір оплати за послуги адвоката в системі БПД часто не відповідає реальним витратам часу та зусиль, особливо у складних кримінальних справах, виплати винагород адвокатам можуть тривати місяцями або навіть роками після завершення судових проваджень, що фінансово обтяжує адвокатів, які працюють як ФОП, помісячний розподіл бюджетних асигнувань є нерівномірним, що призводить до затримок у підписанні актів виконаних робіт та оплаті; 2) процедурні та організаційні проблеми - система БПД є надто бюрократизованою, адвокати витрачають значний час на підготовку звітності про надану допомогу, замість того, щоб фокусуватися на захисті клієнта; існують складні випадки, коли адвокат стикається з конфліктом інтересів, наприклад, при спробі отримати доручення, або коли інтереси клієнта суперечать попереднім справам; відсутність дієвого механізму контролю за діяльністю центрів БПД, що іноді призводить до необґрунтованих рішень щодо адвокатів, зокрема відмові від продовження контрактів; 3) професійні та етичні проблеми - адвокати, які працюють у системі БПД, часто мають дуже мало часу на ознайомлення зі справою та підготовку до захисту, особливо при термінових затриманнях; через низьку оплату та високе навантаження існує ризик зниження якості захисту, водночас існують досить суворі вимоги щодо звітування про виконану роботу; процедури оцінки якості

БПД іноді вважаються адвокатською спільнотою такими, що порушують професійні гарантії незалежності.

Напрямки удосконалення залучення адвокатів до надання безоплатної правничої допомоги можуть полягати в наступному: удосконалені процесів цифровізації та автоматизації надання БПД - автоматичне призначення адвокатів для мінімізації людського фактора, цифровізація звітності; розширені можливостей для надання правничих консультацій онлайн, що підвищує доступність допомоги у віддалених районах; впровадження нових стандартів якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги (БВПД) у цивільних, адміністративних та кримінальних справах; посилені ролі адвокатського самоврядування (НААУ) у моніторингу якості БПД, щоб контроль здійснювали професіонали; регулярне підвищення кваліфікації адвокатів, які працюють у системі БПД, з фокусом на специфічні категорії клієнтів (військові, ВПО, діти); перегляді та оновлені методики оплати послуг адвокатів (зокрема за окремі процесуальні дії), щоб вона відповідала складності справ та ринковим цінам; оптимізація процедури конкурсу для залучення більшої кількості професійних адвокатів до системи БПД; спрощені бюрократичних процедур призначення адвоката, особливо у невідкладних випадках; чітке розмежування функцій центрів БПД та адвокатського самоврядування для забезпечення незалежності адвокатів; посилені гарантії адвокатської таємниці при наданні безоплатної допомоги; розвиток вузької спеціалізації (наприклад, у кримінальних справах, захист прав дітей); розширені мережі та підвищення ефективності допомоги для військовослужбовців, ветеранів та їхніх родин.

Література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 08.07.2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст.282.
4. Про затвердження Порядку залучення органами місцевого самоврядування адвокатів та інших фахівців у відповідній галузі права до надання безоплатної первинної правничої допомоги: постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 2023 р. № 1088. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2023-%D0%BF#n10>.